

ŠEIMŲ, PATIRIANČIŲ SOCIALINĘ RIZIKĄ, INFORMAVIMAS APIE PAKARTOTINIO SMURTO PREVENCIJĄ

Skaidrė Račkauskienė, Agnė Zbarauskienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija. Pasikartojantis smurtas artimoje aplinkoje, pasireiškiantis fizinio, seksualinio, psichologinio ar ekonominio poveikio veiksmais, išlieka opia problema dėl nuoseklios, sistemingos ir ilgalaikės prevencijos stokos. Nors nacionaliniu lygmeniu priimtuose norminiuose dokumentuose numatytos tiek bendrosios prevencijos priemonės, tiek konkrečios priemonės, kurios padeda apsaugoti smurtą patyrusį asmenį nuo pakartotinio smurto, praktika dažnai rodo, kad prevenciniai veiksmai priklauso nuo skirtingų smurto atvejų pobūdžio ir gali varijuoti priklausomai nuo atvejo specifikos. Skirtingoms institucijoms, dirbančioms su smurto užkardymo problemomis artimoje aplinkoje, priskiriamos funkcijos ir atsakomybė, tačiau nenumatomi institucijų bendradarbiavimo ir tęstinumo veiksniai. Pasikartojantis smurtas, vykstantis dėl socialinės, ekonominės, kultūrinės ir fizinės galios disbalanso, sukelia smurto apraiškų baimę aukai. Socialiniai darbuotojai savo profesinėje veikloje dažnai susiduria, kad tokie pasikartojantys ir sisteminiai pažeidimai yra taip įsišakniję, kad smurto auka nesikreipia pagalbos, toks elgesys šeimoje, patiriančioje socialinę riziką, tampa normalizuotas – smurtas yra neigiamas ir / ar pateisinamas. Šiame straipsnyje analizuojamos pakartotinio smurto šeimoje, patiriančioje socialinę riziką, prevencijos priemonės ir būdai, taikomi socialinių darbuotojų siekiant užkardyti pakartotinio smurto problemą artimoje aplinkoje. Atskleidžiama, kaip netiesioginio poveikio priemonės – pozityvios tėvystės ir socialinių įgūdžių programos, priklausomybės konsultantų paslaugos – stiprina šeimos narių apsauginius ir atsparumo veiksnius ir prisideda prie smurto artimoje aplinkoje mažinimo lygio. Išryškina įvairios bendradarbiavimo praktikos ir patirtys su policijos, probacijos, vaikų teisių, mobilių komandų ir krizių centrų specialistais pakartotinio smurto prevencijos srityje. Detalizuojami sisteminiai socialinių darbuotojų veiksmai informuojant šeimas apie smurto atpažinimą, neatidėliotinus veiksmus iškilus smurto grėsmei, galimą pagalbą ir smurtinio elgesio pasekmes. Aptariama, kiek svarbi yra socialinio darbuotojo profesinė laikysena kontakto su šeimos nariais metu, kaip empatiškas elgesys padeda užmegzti ryšį su šeima šime jautriame ir skaudžiam smurto problemos lauke.

Reikšminiai žodžiai: patirianti socialinę riziką šeima, pakartotinis smurtas, smurto prevencija

Įvadas

Smurtas artimoje aplinkoje ir toliau išlieka viena iš labiausiai paplitusių nusikalstamų veikų mūsų visuomenėje. Valstybės duomenų agentūros duomenimis, 2022 m. dėl smurto artimoje aplinkoje užregistruoti 5 872 nusikaltimai (2021 m. – 5 801, 2020 m. – 7123). 2022 m. užregistruota 6 119 asmenų, nukentėjusių nuo nusikaltimų, padarytų dėl smurto artimoje aplinkoje (mieste – 3,9 tūkst. arba 64,2 proc., kaime – 2,2 tūkst. arba 35,8 proc. asmenų). Nagrinėjant statistikos duomenis pastebėta, kad 8 iš 10 dėl smurto artimoje aplinkoje užregistruotų nusikaltimų aukų – moterys (2022 m. – 78,8 proc.). Būtent lyčių nelygybė yra viena iš pagrindinių smurto artimoje aplinkoje priežasčių, o smurtas prieš moteris artimoje aplinkoje laikomas viena iš smurto dėl lyties, kitaip dar apibrėžiama *smurtu lyties pagrindu*, formų. Dažniausiai smurtą moterys artimoje aplinkoje patiria nuo intymaus partnerio. Stebint smurto statistiką prieš vaikus net 10,3 proc. nukentėjusiųjų nuo smurto artimoje aplinkoje užregistruotų nusikaltimų yra vaikai iki 18 metų amžiaus, iš jų 86,7 proc. nukentėjo nuo tėvų ar įtėvių. Europos Sąjungos valstybėse narėse sutariama, kad smurtas artimoje aplinkoje pažeidžia tokias asmens pagrindines teises kaip orumas, teisė kreiptis į teismą ir lyčių lygybė (Speck, 2019).

Smurtas daro žalą ne tik jo tiesioginiams dalyviams, t. y. aukoms ir smurtautojams, bet ir šeimoms, bendruomenėms ir visai visuomenei.

Analizuojant „Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems, smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems ir smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantiems asmenims 2024–2026 metų veiksmų planą“ (2023) stebimi trys vienas kitą papildantys kovos su smurtu artimoje aplinkoje įrankiai: pirmas – efektyvus ir greitas reagavimas į smurtinį įvykį, saugios aplinkos užtikrinimas šeimyninio smurto aukai, antras – kompleksinės pagalbos suteikimas asmeniui, nukentėjusiam nuo smurto, ir trečias – prevencinės priemonės, atpažįstant smurto apraiškas artimoje aplinkoje ir ugdant nepakantumą smurtiniam elgesiui.

Dažniausiai šeimyninio smurto problema sprendžiama jau esant pačiam smurto faktui. Veiksmingesnis ir efektyvesnis būdas užkirsti kelią smurtui yra prevencija dar esant pirmiesiems signalams, leidžiantiems suprasti, kad šeimoje yra elgesio problemų ir / ar galimų smurto proveržių. Šeimoms, patiriančioms socialinę riziką, labai svarbus informacijos gavimas, prevencijos sklaida ir galimybė suprasti problemą bei problemas sprendimų būdus. Stebima tendencija, kad šiose šeimose smurtas tampa pasikartojančiu ir sisteminiu reiškiniu. Kaip pažymi Ferstman (2021), kartais

pasikartojantys ar sisteminiai pažeidimai yra taip išsiskirę, kad jie nėra laikomi pažeidimais, dėl to smurto auka nesikreipia pagalbos, nes elgesys šeimoje tampa normalizuotas. Tokiose šeimose dažnai fiksuojami pasikartojantys smurto atvejai, todėl informacijos sklaida apie smurtinio elgesio atpažinimą yra aktualus ir gana veiksmingas būdas padėti šeimoms.

Mokslinių tyrimų lauke tiek Lietuvos, tiek užsienio tyrėjų darbuose stebimas smurto reiškinių analizavimo daugiabriauniškumas. Vyrauja tendencija, kad lietuvių tyrėjų darbuose didesnis dėmesys tyrimuose yra skiriamas smurto artimoje aplinkoje raiškai (Chomentauskas ir kt., 2017; Velička ir Čeplikienė, 2017; Voveravičienė, 2015; Aguonytė ir kt., 2013; Michailovič, 2012), pagalbos šeimai metodams ir socialinio darbuotojo vaidmeniui pagalbos procese (Čiužas ir Konikovaitė, 2016; Dvarionas ir Motičienė, 2016; Targamadžė ir Talkovskytė, 2015; Milkintaitė ir Marcinkevičienė, 2013). Pastaruoju metu daugėja tyrimų, atskleidžiančių smurtinio elgesio kaitos svarbą užkertant kelią smurtui artimoje aplinkoje (Michailovič, 2020; Crowley, 2017), bei tyrimų, analizuojančių tarpinstitucinį bendradarbiavimą pagalbos teikimo procese bei organizuojant prevencinį darbą (Michailovič ir kt., 2019; Purvaneckienė ir kt., 2019; Šatkauskienė, 2016). Analizuojant smurto prevencijos priemones visuomenėje dominuoja užsienio tyrėjų darbai. Tyrėjų McKee ir Mason (2015), Fond-Harmant ir kt. (2014) darbuose išryškintos prevencijos galimybės ir galimi rizikos veiksniai. Labai svarbios pakartotinio smurto užkardymo priemonės yra susijusios su netiesioginėmis smurto prevencijos priemonėmis, kurios nagrinėjamos Hayward ir kt. (2018) darbuose. Integruoto požiūrio į smurtą artimoje aplinkoje konceptą, kuriuo siekiama bendro suinteresuotų institucijų ir bendruomenės tinklo plėtojimo, tyrimuose išryškino Sprang ir kt. (2020) bei Dinizulu ir kt., (2019). Platus smurto prevencijos užsienio tyrėjų laukas suteikia galimybes analizuoti, išsiaiškinti ir lyginti šeimų, patiriančių socialinę riziką, informacijos perdavimo procesą Lietuvoje apie pakartotinio smurto prevenciją. Tačiau tiek tyrėjai, tiek socialinės politikos formuotojai vienareikšmiškai konstatuoja, kad smurtas artimoje aplinkoje visgi išlieka latentiškas reiškinys, kurio tiksliais mastais nustatyti trūksta tyrimų duomenų, o prevencijos monitoringas ir poveikis nepakankamai matuojamas. Tai įpareigoja plačiau analizuoti smurto prevencijos procesą ir nagrinėjamo tyrimo lauke kelti probleminius klausimus: kokiomis priemonėmis ir kaip perteikiama informacija apie pakartotinio smurto prevenciją šeimoms, patiriančioms socialinę riziką?

Tyrimo objektas – šeimų, patiriančių socialinę riziką, informavimas apie pakartotinio smurto prevenciją.

Tyrimo tikslas – atskleisti šeimų, patiriančių socialinę riziką, informavimą apie pakartotinio smurto prevenciją.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti pakartotinio smurto prevencijos priemones, taikomas dirbant su šeimomis, patiriančiomis socialinę riziką;
2. Detalizuoti socialinio darbuotojo informacijos apie pakartotinio smurto prevencijos perteikimo būdus šeimoms, patiriančioms socialinę riziką.

Tyrimų metodai ir sąlygos

Tyrimo tipas – tyrimui atlikti pasirinktas kokybinis tyrimas dėl jam netaikomų griežtų imties reikalavimų, nes imties reprezentatyvumą lemia lankstūs kriterijai, kurie detalizuoti tyrimo imties pastraipoje. Kokybinio tyrimo išvados gali būti interpretuojamos kaip hipotetiniai teiginiai (Kardelis, 2007), o tai suteikia plačias galimybes toliau plėtoti ir gilintis į nagrinėjamą temą.

Duomenų rinkimo metodas. Kokybinis tyrimas atliekamas naudojant pusiau struktūruotą interviu. Pusiau struktūruotu interviu siekta suvokti tyrimo dalyvių nuomones, vertinimus ir patirtis. Vadovaujantis Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016) kokybinio interviu metodiniais nurodymais, tyrėjas apsvarstė pagrindines pokalbio temas, kurias reikia aptarti, ir svarbiausius kiekvienos temos klausimus (žr. *Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas*). Interviu metu klausimyno struktūra išlieka lanksti, reaguojama į realaus interviu eigą. Pagal ją tyrėjas gali keistis užduodamų klausimų tvarka, jų formuluotėmis, užduoti papildomų klausimų ir pan. Interviu papildomai buvo naudojami įvadiniai ir baigiamieji klausimai, kurie atliekant duomenų analizę nenaudojami.

Kokybinis tyrimas buvo vykdomas nepažeidžiant tyrimo dalyvių teisių bei laikantis tyrimo etikos principų (Žydzūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Tyrimo dalyviai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, tyrimo duomenų rinkimo metodais, buvo garantuota teisė išlaikyti nepažeistą privatumą ir saugumą (nepateikiant asmeniškų klausimų, kurie galėtų tiriamiesiems pakenkti), visi dalyviai sutiko savanoriškai dalyvauti tyrime, buvo garantuotas konfidencialumas. Siekiant tyrimo dalyvių konfidencialumo užtikrinimo, jų vardai užkoduoti, suteikiant skaičius.

Duomenų analizės metodas. Tyrimui pasirinkta turinio (*content*) analizė. Žydzūnaitė (2005) pažymi, kad turinio analizė yra validus metodas, leidžiantis padaryti specifines išvadas, remiantis analizuojamu tekstu. Atlikto tyrimo

duomenų apdorojimo proceso pagrindiniai žingsniai: manifestinių kategorijų išskyrimas, remiantis „raktiniais“ žodžiais; kategorijų turinio skaidymas į subkategorijas; kategorijų / subkategorijų turinio elementų sutapimo identifikavimas; kategorijų / subkategorijų integravimas į analizuojamo fenomeno kontekstą ir jų turinio aprašymą.

Tyrimo imtis – pasirinktas tiriamųjų atrankos tipas tikslinis, t. y. tyrime dalyvavo socialiniai darbuotojai, teikiantys paslaugas šeimoms, patiriančioms socialinę riziką, socialinių paslaugų centruose. Tyrimo dalyviai pasirinkti pagal šiuos kriterijus: 1) socialiniai darbuotojai, kurie šiuo metu savo profesiniame lauke turi atvejus, kuriuose užfiksuotas smurtas artimoje aplinkoje; 2) atvejo pagalbos plane nustatytos pagalbos priemonės pakartotinio smurto išvengimui; 3) socialiniai darbuotojai, turintys ne mažesnę kaip dviejų metų socialinio darbo patirtį dirbant su šeimomis patiriančiomis socialinę riziką. Tyrime dalyvavo 10 socialinių darbuotojų: nuo 29 iki 60 metų amžiaus moterys, dirbančios Klaipėdos, Kretingos, Pagėgių socialinių paslaugų centruose. Tiriamųjų atranka kokybiniuose tyrimuose yra tikslinė, kai nesiekama suformuoti reprezentatyvios imties vien tik dėl reprezentatyvumo parametro realizavimo, kaip tai tipiškai priimtina kiekybiniuose tyrimuose (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Tiriamųjų atranka buvo atliekama taip, kad kiekvienas naujas atvejis suteiktų papildomos ar naujos informacijos, nes tik tai leidžia generuoti koncepcines kategorijas. Tyrėjas tol apklausia tyrimo dalyvius, kol išskirtos kategorijos tampa „prisotintos“, t. y. kartojasi atsakymai. Šiuo atveju pakako apklausti 10 socialinių darbuotojų.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Pakartotinio smurto prevencijos priemonės dirbant su šeimomis, patiriančiomis socialinę riziką

Norint išsiaiškinti pakartotinio smurto prevencijos priemones dirbant su šeimomis, patiriančiomis socialinę riziką, pirmiausia buvo užduodami klausimai: *kokias smurto prevencines priemones taikote savo darbe dirbant su šeimomis; kaip vyksta prevencinių priemonių taikymas; kokios smurto prevencinės priemonės efektyviausios, dažniausiai duodančios pastebimų rezultatų; kiek svarbus tarpinstitucinis bendradarbiavimas prevenciniame darbe, kaip jis vyksta?* Išanalizavus tyrimo dalyvių atsakymus išskirtos dvi kokybinės kategorijos: *tarpinstitucinis komandinis darbas, netiesioginio poveikio priemonės* (1 lentelė).

1 lentelė. Taikomos priemonės vykdant pakartotinio smurto prevenciją

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Tarpinstitucinis komandinis darbas	Probacijos tarnybos specialistų priemonės	4
	Policijos pareigūnų priemonės	3
	Vaikų teisių apsaugos specialistų priemonės	8
	Motery / šeimų krizių centrų specialistų priemonės	5
	Mobilios komandos specialistų priemonės	2
Netiesioginio poveikio priemonės	Pozityvios tėvystės programos	4
	Socialinių įgūdžių užsiėmimai grupėje	2
	Priklausomybės konsultantų pagalba	3
	Gydymasis nuo priklausomybės psichotropinėms medžiagoms	4

Koordinuotas tarpinstitucinis atsakas į pakartotinį smurtą artimoje aplinkoje conceptualizuojamas ir įvardijamas esminiu smurto artimoje aplinkoje užkardymo, pagalbos aukoms užtikrinimo ir prevencijos įrankiu. Siekiant darnaus tarpinstitucinio veikimo būtina užtikrinti tam tikrą jo sudedamųjų dalių egzistavimą, t. y. veiksmų koordinavimo, dalinimosi informacija ir jos valdymo, paslaugų prieinamumo ir kokybės užtikrinimo bei tęstinumo, pranešimų fiksavimo, sudėtingų atvejų valdymo, unifikuoto duomenų rinkimo, analizės ir stebėsenos sistemų diegimo, bendrų ir sistemingų visų suinteresuotų šalių atstovų mokymų, bendrų veiklų, prevencijos organizavimo ir vystymo gyvavimą (Michailovič ir kt., 2019). Šios nuostatos atliepia Stambulo konvencijos 7, 10 ir 18 straipsnių nuostatas ir atsikartoja Lietuvos Respublikos (LR) Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos parengtame „Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems, smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems ir smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantiems asmenims 2024–2026 metų veiksmų plane“ (2023).

Interviu su socialiniais darbuotojais atskleidė įvairias bendradarbiavimo praktikas ir patirtis pakartotinio smurto prevencijos srityje. Analizuojant policijos pareigūnų vaidmenį, socialinių darbuotojų pažymėta, kad jie pirmieji reaguoja į smurto įvykį (<...> *kviečiame policiją, ji veiksmingai reaguoja į smurtinius atvejus* (2); *policija smurtautoją atskyrė nuo šeimos dėl saugumo užtikrinimo* <...> (6)), tačiau tolimesnio

bendradarbiavimo su šiais specialistais neišskiriama (<...> *po įvykusio atvejo, kažkokių išskirtinio bendradarbiavimo su policijos pareigūnais kaip ir nėra* (10)). Minimas ir bendradarbiavimas su probacijos tarnybų specialistais (<...> *dar probacijos tarnybos, jos dirba su smurtautojais ir gana veiksmingas jų darbas, taiko jiems įvairias programas, kurios priverčia smurtautojus susimastyti prieš kitą kartą imantis smurto* (4); *kalbėjome su probacija apie elgesio keitimo mokymus, ne visada noriai jie eina* <...> (8)). Analizuojant tarpinstitucinę prevencinę darbą su policijos ir probacijos tarnybų specialistais, stebima tendencija, kad bendradarbiavimas varijuoja tik ryšio palaikymo lygmenyje, sprendžiant konkrečius atvejus (<...> *probacija jam taiko kažkokią priemonę, lyg liepia atidirbti viešųjų darbų, lankyti paskaitas ir panašiai, negaliu tiksliai pasakyti* (5)), sisteminių, koordinuotų veiksmų interviu turinyje neužfiksuota. Vaiko teisių apsaugos tarnybų darbo specifika numato susitelkimą pirmiausia į vaiką, į galimų rizikos veiksnių tapti smurto ir pakartotinio smurto artimoje aplinkoje auka vertinimą. Bendradarbiavimo svarbą planuojant ir įgyvendinant prevencines priemones pažymi ir socialiniai darbuotojai (*po pastebėto smurtinio įvykio kreipėmės į vaikų teises, į kolegas, buvo greitai pradėtas darbas su ta šeima ir vėliau siekiant, kad jis nesikartotų dirbame kartu* (9); <...> *jei tik smurtas susijęs su vaikais, vaikų teisės pagrindiniai partneriai* (6)), šis bendradarbiavimas yra labiau apibrėžtas lyginant su policijos ir probacijos institucijų atstovais (*žinome žingsnius, kada privalome informuoti vaikų teises, kokius veiksmus* <...>, *būna, kad ir neformaliai tariamės* <...> (1)). Kaip pažymi Justickaja (2019), specialistai, dirbantys su smurto atvejais ir prevencijos priemonėmis, dažniausiai su vaiko teisių apsaugos institucijomis derina apsaugos ir pagalbos priemones vaikui. Kitaip tariant, bendradarbiavimas ir prevencija dažniausiai vyksta per informacijos keitimąsi ir pagalbos vaikui funkcijų realizavimą.

Pakartotinio smurto taikomos prevencijos priemonės bendradarbiaujant su mobilios komandos specialistais, moterų / šeimų krizių centrų specialistais labiausiai atliepia komandinio darbo principus, siekiant koordinuotai spręsti skirtingus smurto artimoje aplinkoje atvejus ir veikti taip, kad ne tik pagalba aukai būtų suteikta, bet ir užkardyti pakartotinio smurto atvejai. Socialiniai darbuotojai pažymėjo mobilios komandos reikalingumą (*tokiais ekstriniais atvejais į pagalbos teikimą įsitraukia mobilios komandos, jos greit reaguoja, priima sprendimus, užtikrina saugią aplinką vaikams po smurto pasireiškimo* (7)) bei bendradarbiavimo taikant prevencines

priemones apibrėžtumą (<...> *derinam savo darbus, tariamės kaip geriausia tęsti darbą, kokie jiems darbo metodai pasiteisino* (5)). Moterų / šeimų krizių centrai taip pat užima svarbią vietą numatant ir įgyvendinant priemones pakartotinio smurto prevencijai (<...> *atvažiuoja iš krizių centrų, pasidalina informacijos sklaida, taip pat rengia jie ir mokymus įvairiomis temomis, susijusius su smurtu* <...> (4); *klientas tai mūsų bendras, dalinamės informacija, nes vėliau mes vėl su juo dirbsime, svarbu, kad būtų tęstinumas* (2)).

Tyrimo duomenys leidžia daryti prielaidą, kad komandinis darbas siekiant išvengti pakartotinio smurto artimoje aplinkoje socialinių darbuotojų yra laikomas svarbia priemone, tačiau jis yra nepakankami koordinuotas ir specialistų veiksmai, tikėtina, priklauso nuo skirtingų smurto atvejų pobūdžio ir gali varijuoti priklausomai nuo atvejo specifikos.

Taikant pakartotinio smurto prevencijos priemones būtina tikslingai orientuotis į smurto problematiką. Prevencijos veiksmingumą lemia jos ilgalaikiškumas, pritaikomumas skirtingiems asmenims ar grupėms bei specialistų gebėjimai kurti ryšį su žmonėmis (Šidlauskaitė-Stripeikienė ir Stripeikis, 2016). Smurtinis elgesys artimoje aplinkoje dažnai siejamas su tokiais rizikos faktoriais kaip alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimu, bedarbyste ir skurdu, charakterio savybėmis, kurios pasireiškia impulsyvumu, pykčio protrūkiais, agresyvaus elgesio toleravimu santuokoje, santuokinio gyvenimo nusivylimu, patiriama socialine rizika bei vaikystėje patirtu smurtu (Jakštienė, 2019; Alan ir kt., 2016; Taljūnaitė ir Gudonytė-Špiliauskienė, 2015). Tai sąlygoja atkreipti dėmesį į netiesiogines prevencijos priemones, t. y. dirbti ne su smurto atvejais, o su juo priežastimis, kai smurtas dažnu atveju būna pasekmės komponentas.

Interviu metu socialiniai darbuotojai kaip netiesioginę prevencinę priemonę minėjo pozityvios tėvystės programas (*siunčiame šeimas į tėvystės įgūdžių ugdymo mokymus, kuriuose didinamas tėvų suvokimas apie tinkamą elgesį su vaikais, mokymai ugdo tėvų smurto netoleravimą* (3); *tėvystės įgūdžių mokymai dar veikia kaip smurto prevencija, labai dažnai nukreipiame tėvus, o ten jau jie mokinasi vaikų auklėjimo be smurto, vaikų emocinės gerovės* (8)), kurios, pasak tyrėjų Hayward ir kt. (2018), stiprina ir plečia šeimos narių suvokimą apie vaikų auklėjimo modelius, bendravimą su vaikais skirtingais vaiko raidos periodais. Autoriai ypač akcentuoja vyrų įsitraukimą į šias programas ir tėvo vaidmens suvokimą, tačiau tyrime pastebima, kad vyrų motyvacija dalyvauti šiuose susitikimuose yra labai menka (<...> *dažnai dalyvavimas šiuose*

susitikimuose buvo priverstinis, mamos dar ateina, bet tėvų prisikviesti praktiškai neįmanoma (10)). Bendravimo įgūdžių trūkumas, negebėjimas spręsti problemų, galios ir valdžios rodymas dažnai šeimose veda prie smurto protrūkių. Šias problemas socialiniai darbuotojai sprendžia organizuodami ir vesdami socialinių įgūdžių formavimo grupes (vyksta specialūs užsiėmimai grupėse, aiškinamės, kaip kalbėtis be konfliktų <...> (1); socialinių įgūdžių užsiėmimai labiau patinka, ateina noriai nei į tėvystės užsiėmimus, nes tėvams sunkiau pripažinti, kad netinkamai auklėja vaikus, analizuojame įvairias situacijas šeimoje per pavyzdžius (3)).

Psichotropinių medžiagų vartojimas yra viena iš dažniausių priežasčių, lemiančių pakartotino smurto atvejus artimoje aplinkoje. Socialiniai darbuotojai pristatydami konkrečius atvejus konstatavo, <...> kad viskas (smurtas, aut. pastaba) prasideda nuo jo – alkoholio vartojimo (7), apsvaigus nuo alkoholio šeimos nariai nekontroliuoja elgesio, pyksta, nebevaldo emocijų, pratrūksta smurtauti (3), todėl kaip netiesioginė prevencinė priemonė – priklausomybės konsultantų paslaugos – yra būtinos. Priklausomybės konsultantų paslaugas apibrėžia LR Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintas „Priklausomybės konsultavimo paslaugų rizikingai ir žalingai alkoholi vartojantiems asmenims teikimo tvarkos aprašas“ (2018). Tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai pažymėjo šių specialistų svarbą siekiant pakartotino smurto artimoje aplinkoje užkardymo (siunčiame asmenį pas priklausomybių konsultantą, nes turi bėdų su alkoholio vartojimu, mums, kaip socialiniams darbuotojams, tie specialistai šalia yra labai didelis pastiprinimas (4)). Savo veikla priklausomybės konsultantai, teikiantys individualias ir (ar) grupines konsultacijas, kurių metu siekiama padėti alkoholi vartojantiems asmenims mažinti vartojimą ar visai atsisakyti alkoholio, prisideda prie alkoholio vartojimo keliamos žalos asmeniui ir visuomenei mažinimo. Tyrimo metu socialiniai darbuotojai atskleidė, kad ne visada pakanka šių paslaugų, siekiant užkardyti smurto atvejus, tenka kreiptis dėl kliento medicininės pagalbos priklausomybei gydyti (būna kitiems neužtenka vien tos paprastos pagalbos esant alkoholio vartojimui, kuris iššaukia smurtą, reikia medikų pagalbos <...> (2); <...>raginame žmones gydytis medikamentais alkoholizmą, motyvuojame važiuoti į priklausomybių centrus, ligonines (9)). Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad socialinio darbuotojo veiklos potencialas yra veikiant per netiesioginio poveikio prevencines priemones, kurios yra naudingos mažinant rizikos veiksnius (psichotropinių medžiagų vartojimą, nedarbą, socialinių įgūdžių trūkumą ir pan.) bei

stiprinant apsauginius ir atsparumo veiksnius, siekiant pakartotinio smurto išvengimo.

Socialinių darbuotojų informacijos apie pakartotinio smurto prevenciją perdavimo būdai šeimoms, patiriančioms socialinę riziką

Siekiant išnagrinėti socialinių darbuotojų pakartotinio smurto prevencijos perdavimo būdus šeimoms, patiriančioms socialinę riziką, buvo suformuoti ir užduoti interviu klausimai: kaip pavyksta šeimoms prikalbinti atsiverti apie šeimoje patiriamą smurtą; kaip ir kokią informaciją perduodate šeimoms, siekiant pakartotinio smurto išvengimo?

Išanalizavus tyrimo dalyvių atsakymus išskirtos trys kokybinės kategorijos – empatiškas elgesys, informavimas, edukacinė veikla, nusakančios socialinių darbuotojų darbo modelio turinį dirbant pakartotinio smurto prevencijos srityje (2 lentelė).

2 lentelė. Socialinių darbuotojų pakartotinio smurto prevencijos perdavimo būdai

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Empatiškas elgesys	Buvimas šalia kliento	5
	Išklausymas ir pastangos padėti	8
	Kliento elgesio suvokimas	4
Informavimas	Apie galimą pagalbą	7
	Apie smurto atpažinimą	4
	Apie veiksmus iškilus smurto grėsmei	8
	Apie smurtinio elgesio pasekmes	5
Edukacinė veikla	Gyvenimo būdo klausimais	4
	Darnių santykių šeimoje klausimais	4
	Tėvystės įgūdžių formavimo klausimais	6

Socialiniams darbuotojams, informuojant šeimas, patiriančias socialinę riziką, dėl pasikartojančio smurto problemos, svarbu ne tik perteikti žinias, tarpininkauti ar konsultuoti šeimos narius, bet labai svarbi socialinio darbuotojo profesinė laikysena kontakto su šeimos nariais metu. Empatiškas socialinio darbuotojo elgesys parodo ne tik jo gebėjimą būti kontakte su klientu, bet ir susiformavusį sąmoningą įgūdį įsijausti į kliento jausmus, patirtį, požiūrį, vertybes, pažvelgti į situaciją jo akimis. Šiame tyrimo lauke empatija nėra suvokiama tik kaip emocinis socialinio darbuotojo reagavimas į kliento situaciją, tokiu atveju būtų ignoruojami kiti svarbūs jos aspektai. Empatišką elgseną galime nagrinėti per tris jos

tipus: kognityvinę, emocinę ir užuojautos (Walter, 2012; Pukinskaitė, 2006). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad socialinių darbuotojų emocinė empatija išreikšta per buvimą šalia kliento ir ryšio sukūrimą (*buvimas šalia be kaltinimo, nesmerkiant net to paties smurtautojo <...> kitaip nesikalbės, ignoruos mus* (1); *svarbiausia būti šalia ir sukurti ryšį, žmogus nepasitikės socialiniu darbuotoju jeigu nebus to ryšio <...> reikia klientą palaikyti* (4); *svarbiausia eiti su mintimi, kad padėti žmogui, suteikti pagalbą, būti šalia jo, o ne kaltinti ir smerkti <...> ignoruos mūsų pasakymus, rekomendacijas* (8)) sustiprina socialinio darbuotojo įtaką teikiant prevencines paslaugas. Tyrimo rezultatuose stebime ir kognityvinės empatijos raišką, kuri tapatinama su kito asmens individualios perspektyvos suvokimu, kito žmogaus mąstymo, požiūrio ir elgesio supratimu (*<...> nes kiekvienas žmogus turi savo skaudžias individualias patirtis, turi paaiškinimus, kodėl taip pasielgė, kiekvienam reikia suteikti galimybę keistis* (2); *<...> reikia žinoti ir suprasti, kodėl žmogus taip pasielgė, kodėl jis toks, kas jį slegia* (9)). Užuojautos empatija tyrime dažniausiai dominuoja tarp socialinių darbuotojų pasisakymų, siekiant kad pakartotino smurto prevencijos priemonės būtų kuo veiksmingesnės šeimose (*ne tik svarbu pamatyti, kad paslaugos gavėjas bijo, yra išsigandęs, nepasako kažko, bet ir atrasti momentus, kada mano patarimai bus išgirsti ir išklaustyti* (3); *<...> išklausu, visada pasakau, kad suprantu Jus ir Jūsų situaciją, bet visada stengiuosi čia ir dabar atrasti reikiamų patarimų* (9); *<...> jei reikia apkabinu, nuraminu ir niekada nepamirštu pasakyti, ką turėtų, galėtų, o gal net privalėtų daryti, kad situacija keistųsi* (10)). Moksliniuose tyrimuose užuojautos empatija apibrėžiama kaip pastangos padėti, suprasti kito žmogaus būklę ir ji yra susijusi su aktyviais veiksmais. Clarke ir Goldman (2023) mano, kad tai yra vienas iš pagrindinių empatijos tipų, kuriuos žmogus gali patirti kartu su kognityvine ir emocine empatija. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad empatija socialiniams darbuotojams padeda užmegzti ryšį su šeima šiame jautriame ir skaudžiam smurto problemos lauke. Kai žmogus geba išjausti ir demonstruoti empatiją, mažėja kito asmens gynybinė reakcija, ji palaipsniui pakeičiama teigiama reakcija į pašnekovą (Szanto ir Krueger, 2019), tuomet socialiniams darbuotojams lengviau perduoti su smurto prevencija susijusią informaciją.

Šeimos, patiriančios socialinę riziką ir kenčiančios nuo smurtinio elgesio, dažnu atveju, negeba pačios be išorinės pagalbos tvarkytis su kylančiomis problemomis, šeimoms trūksta žinių ir įgūdžių, kaip tinkamai dorotis su smurtinio elgesio pasireiškimu (Bučinskas ir Sakalauskaitė, 2016).

Kaip vienas iš pakartotinio smurto prevencijos būdų yra socialinių darbuotojų laiku suteikiamas ir sistemingas šeimų informavimas. Socialiniai darbuotojai dažniausiai šeimas informuoja apie skubius ir neatidėliotinus veiksmus iškilus smurto grėsmei (*<...> kalbi su klientu, mokai kaip elgtis esant bent menkiausiai rizikai, kad būtina kviestis pagalbą, kreiptis į policiją, nelaukti ir ne kentėti* (2); *efektyviausia prevencinė priemonė yra kalbėjimas, čia ir dabar informacijos suteikimas apie veiksmus kylant smurto grėsmei <...>* (10)), apie galimą pagalbą šeimai (*informuojame klientą, pas ką gali apsilankyti, kas suteiks pagalbą, kokius turime specialistus savo paslaugų šeimai centre, informuojame, kokiais telefono numeriais kreiptis* (5); *<...> visada primenu, kokia įstaiga ir kokią pagalbą teikia* (1)). Nemažai dėmesio socialiniai darbuotojai skiria informavimui apie smurtinio elgesio pasekmes. Tyrimai atskleidžia, kad kiekvienas asmuo į smurtą reaguoja skirtingai, todėl ilgalaikės patirto smurto pasekmės sveikatai ir psichosocialinei raidai gali būti skirtingos. Pasekmių sunkumas priklauso nuo amžiaus, lyties, asmeninių savybių, ryšio su smurtautoju, aplinkinių reakcijos. Apie smurto pasekmes psichosocialinei raidai dažniausiai kalbama šeimose, kur fiksuoti smurto atvejai prieš vaikus (*aiškiname mamai, kaip toks elgesys paveiks vaiko raidą, kokias traumuojančias patirtis gali turėti ateityje, pasakojame per įvairius pavyzdžius* (7)), apie teisinės pasekmes informuojami smurtautojai (*dažniausiai tenka informuoti smurtautojus, kas jų laukia jeigu smurtas pasikartos, kokios teisinės atsakomybės klius jiems, kokią žalą jie daro sau ir savo šeimos nariams* (5)).

Teigiama, kad bet kurios formos smurto atpažinimas yra viena pirmųjų pakartotino smurto prevencijos uždavinių (Jewkes ir kt., 2014), nes smurto aukos ar net patys smurtautojai neretu atveju negeba atpažinti pasireiškiančio smurto. Tyrimo rezultatuose atsiskleidė, kad socialiniai darbuotojai taip pat išvelgia šios informacijos būtinumą ir skiria dėmesio informuodami savo klientus smurto atpažinimo klausimais (*dažnai kartoju, kaip atpažinti seksualinį smurtą, kad turi būti abipusis susitikimas* (1); *<...> taip išeina, kad kiekvieną mėnesį turi priminti, kad pati moki tvarkytis su pinigais, kuriuos uždirbai, kad nereikia atiduoti, nes po tenka prašyti* (4); *<...> vis kalbam ir kalbam apie smurto ratą, aiškinu, kaip svarbu iš jo išėiti* (9)).

Jei socialinių darbuotojų informavimas pakartotinio smurto prevencijos klausimais yra nukreiptas į konkrečius smurtinio elgesio veiksmus, pasireiškiančius klientų šeimose, tai šeimos švietimas yra susijęs žinių perteikimu apie darnios šeimos modelio kūrimą. Konsultacijų metu su šeimos nariais diskutuojama apie gyvenimo būdą

(klausiu per susitikimus, kaip jie norėtų pakeisti savo gyvenimo būdą, kas jiems trukdo to siekti, koks gyvenimo būdas būtų priimtinas (6); <...> kartu su kliente sukūrėme, kokio norėtų gyvenimo, ir kaskart kai susitinkame – paanalizuojame, ką ji padarė, kad prie jo artėtų <...> (4)), darnių santykių vystymą šeimoje (tiek per konsultacijas, tiek per užsiėmimus paliečiame santykių temas tarp tėvų ir vaikų, tarp vyro ir moters <...> (10); labai daug diskutuojame apie santykius, per pavyzdžius, istorijas, filmus, kaip turi būti kuriami vyro ir moters santykiai (2)). Pozityvios tėvystės mokymai tyrime jau išryškėjo kaip efektyvi netiesioginė pakartotinio smurto prevencijos priemonė. Pozityvios tėvystės programos, kurios orientuotos į pozityvių tėvų ir vaikų santykių kūrimą, elgesio ribų nustatymą, tinkamų auklėjimo metodų parinkimą, įgalina socialinius darbuotojus integruoti temas, susijusias su smurto prevencija (Račkauskienė, 2018). Tyrime taip pat pastebėta tendencija, kad pozityvios tėvystės užsiėmimuose, paliečiamos pakartotinio smurto prevencijos temos (labai smurto prieš vaikus atvejai priklauso nuo tėvų turimų tėvystės įgūdžių, todėl per užsiėmimus daug temų apie bausmes ir ribas vaikams (7); neturi tėvystės įgūdžių, tiesiog neturėjo gero pavyzdžio, iš ko mokytis, <...> daug laiko skiriam, per tėvystės įgūdžius apie smurtinį elgesį kalbėti (6)). Šių užsiėmimų sėkmė dažnai priklauso nuo tarpusavio sąveikos ir pasitikėjimo užtikrinimo tarp socialinio darbuotojo ir dalyvių (<...> jei nejaustų nuolatinio mano palaikymo ir padrąsinimo, tikrai neitų į tuos užsiėmimus (6)).

Remiantis aptartais tyrimų rezultatais galima teigti, kad pakartotinio smurto užkardymo prevencija reikalauja nepaprastais daug pastangų. Siekiant veiksmingesnės pakartotinio smurto prevencijos socialiniams darbuotojams svarbu taikyti ne pavienius veiksmus, o apjungti priemones ir būdus į ilgalaikę ir kompleksinę prevencijos programą, plėsti bendradarbiavimą su interesuotomis institucijomis užtikrinant prevencinių priemonių panaudojimo tęstinumą.

Išvados

1. Pakartotinio smurto prevencijos priemonių nuoseklus ir sistemingas naudojimas prisideda prie tolimesnio smurto artimoje aplinkoje mažinimo ar visiško jo užkardymo. Pakartotinio smurto prevencijos svarba akcentuojama tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose dokumentuose kartu aiškiai pabrėžiant, kad tokia veikla turi būti vykdoma glaudžiai bendradarbiaujant su institucijomis, teikiančiomis pagalbą nuo smurto nukentėjusiems žmonėms. Remiantis

atliekamais tyrimais dėl smurto nepasikartojimo garantijų veiksmingumo ir atsižvelgiant į atliktų interviu rezultatus galima daryti prielaidą, kad viena iš prevencinių priemonių – suinteresuotų institucijų, dirbančių su smurto artimoje aplinkoje atvejais, komandinis darbas – veikia iš dalies, bet vertinama teigiamai. Socialiniai darbuotojai su policijos ir probacijos specialistais apsiriboja tik ryšio palaikymu ir informavimu priklausomai nuo skirtingų smurto atvejų pobūdžio ir gali varijuoti priklausomai nuo atvejo specifikos. Tuo tarpu pasikartojančio smurto prevencinė veikla su vaikų teisių, mobilių komandų ir krizių centrų specialistais yra nuoseklesnė, apčiuopiami koordinuoti veiksmai, grįžtamojo ryšio buvimas, veikimas papildant vienas kitą. Aktyviau socialiniai darbuotojai, siekiantys užkardyti pakartotinį smurtą artimoje aplinkoje, naudoja netiesioginio poveikio priemones, kai dirbama su smurto priežastimis. Šiuo atveju darbo sėkmė priklauso nuo socialinių darbuotojų gebėjimo šeimos narius motyvuoti dalyvauti pozityvios tėvystės ir / ar socialinių įgūdžių užsiėmimuose grupėse bei prikalbinti smurtautojus konsultuotis su priklausomybių konsultantais ar gydytis nuo alkoholizmo.

2. Užsienio gerosios patirties pavyzdžiai ir apibendrinti interviu rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad socialinių darbuotojų suteikiama prevencinė informacija šeimoms yra maksimaliai individualizuojama, įsigilinus į asmens / šeimos patirtis, išgyvenimus, patiriamas socialines rizikas. Pakartotinio smurto prevencija vykdoma sistemingai informuojant šeimas apie smurto atpažinimą, neatidėliotinus veiksmus iškilus smurto grėsmei, galimą pagalbą ir smurtinio elgesio pasekmes. Jei socialinių darbuotojų informavimas yra nukreiptas į konkrečius smurtinio elgesio veiksmus, tai šeimos švietimas yra susijęs su žinių perteikimu apie darnios šeimos modelio kūrimą. Pastebėta tendencija, kad socialinių darbuotojų švietėjiška veikla yra orientuota į darbą grupėse, kur šeimos ar atskiri šeimos nariai buriami bendrai veiklai pagal esamas psichosocialines problemas. Švietėjiška veikla nukreipta į diskusijas apie gyvenimo būdą, darnių santykių vystymą šeimoje, pozityvių tėvų ir vaikų santykių kūrimą, elgesio ribų nustatymą, tinkamų auklėjimo metodų parinkimą. Tyrimo rezultatai leido patvirtinti, kad smurto nepasikartojimo garantijų veiksmingumo priklauso ne tik nuo turinio, kurį perduoda socialiniai darbuotojai savo klientams, bet ir nuo specialisto profesinės laikysenos santykiyje su šeimos nariais. Empatiško elgesio raiška – buvimas šalia, išklausymas, destruktivaus

elgesio suvokimas – socialiniams darbuotojams padeda užmegzti ryšį, dėl to mažėja asmens gynybinė reakcija. Labiau tikėtina, kad socialinis

darbuotojas bus išgirstas ir klientas įsiklausys į perteikiamą informaciją.

Literatūra

1. Aguonytė, V., Beržanskaitė, A., Stonienė, L., Narkauskaitė, L., Valentienė, J. ir Varvuolienė, R. (2013). Pagalba smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims. *Visuomenės sveikata*, 3(62), 68–75.
2. Alan, H., Yilmaz, S. D., Filiz, E. ir Arioiz, A. (2016). Domestic Violence Awareness and Prevention among Married Women in Central Anatolia. *Journal of Family Violence*, 31(6), 711-719. doi.org/10.1007/s10896-016-9828-9
3. Bučinskas, A. ir Sakalauskaitė, A. (2016). Vaikystės socialinio saugumo iššūkiai gerovės valstybės projekte. *Regional Formation and Development Studies*, 18(1), 23–42. doi.org/10.15181/rfds.v18i1.1245
4. Crowley, L. (2019). Domestic Violence Perpetrator Programmes in Ireland – Intervention Required! *International Journal of Law, Policy and The Family*, 31(3), 291-310. doi.org/10.1093/lawfam/ebx010
5. Chomentauskas, G., Dereškevičiūtė, E. ir Murauskienė, D. (2017). *Smurtas artimoje aplinkoje: Atpažinimas, pagalba, prevencija*. Vilnius: Žmogaus studijų centras.
6. Clarke, J. ir Goldman, R. (2023). Cognitive Empathy vs. Emotional Empathy. *Verywell Mind*, 9:491, 16–29
7. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Istanbul, 11.V.2011.
8. Čiužas, R. ir Konikovaitė, G. (2016). Socialinio darbuotojo veiklos ypatumai, teikiant paramą socialinės rizikos šeimoms: Vilniaus miesto atvejis. *Socialinio darbo tyrimai ir aktualijos. Tęstinis mokslo straipsnių leidinys*, 4, 76–86.
9. Dinizulu, M. S., Suarez, M. L., Simpson, D., Abdul-Adil, J. ir Jacobson, C. K. (2019). Psychometric Properties of the Community Violence-Prevention Activation Measure (CV-PAM): Evaluating Provider Activation toward Community Violence Prevention. *Journal of Community Psychology*, 48(2), 545–561.
10. Dvarionas, D., Motiečienė, R., Ruškus, J., Mažeikienė, N. ir Naujanienė, R. (2014). Įgalinančių socialinių paslaugų modelis socialinės gerovės politikos kontekste. *Filosofija Sociologija*, 25(2), 88–97.
11. Hayward, A. R., Honegger, L., Hammock, C. A. (2018). Risk and Protective Factors for Family Violence among Low-Income Fathers: Implications for Violence Prevention and Fatherhood Programs. *Social work*, 63(1), 57–66.
12. Fond-Harmant, L., Esch, P., Santana-Deutschle, S., Santerre, H. ir Cucu-Ciuhan, G. (2014). Domestic Violentalkoce in the Grand Duchy of Luxembourg: Studying Risk Factor for a Targeted Prevention. *Journal of Experiential Psychotherapy. Revista de Psihoterapie Experientiala*, 17(4).
13. Ferstman, C. (2020). Do Guarantees of Non-Recurrence Actually Help to Prevent Systemic Violations? Reflections on Measures Taken to Prevent Domestic Violence. *Netherlands International Law Review. International Law, Conflict of Laws*, 68, 387–405.
14. Gaižauskaitės, I. ir Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu: vadovėlis*. Vilnius: Registrų centras.
15. Jakštienė, R. (2019). *Smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris: baudžiamoji teisinė apsauga*. Daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas.
16. Jewkes, R., Flood, M. ir Lang, J. (2015). From Work with Men and Boys to Changes of Social Norms and Reduction of Inequities in Gender Relations: a Conceptual Shift in Prevention of Violence against Women and Girls. *The Lancet*, 385 (9977), 1580–1589.
17. Justickaja, S. (2019). Vaiko teisių apsaugos institucijos ir jų vaidmuo. *Veiksmingo policijos ir kitų suinteresuotų institucijų bendradarbiavimo link: smurto artimoje aplinkoje atpažinimo, pagalbos ir prevencijos modelis. Mokslo studija*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 29–39.
18. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
19. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas 2023 m. rugsėjo 13 d. Nr. A1-602 „Dėl smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems, smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems ir smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantiems asmenims 2024–2026 metų veiksmų plano patvirtinimo“. TAR, 2023-09-13, Nr. 18085.
20. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas 2018 m. rugsėjo 7 d. Nr. V-989 „Dėl priklausomybės konsultavimo paslaugų rizikingai ir žalingai alkoholį vartojantiems asmenims teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR, 2018-09-10, Nr. 14283.
21. McKee, E. B. ir Mason, S. (2015). Domestic Violence and Abuse Prevention Programmes in the Early Years Classroom: a Pastoral, Academic and Financial Priority? *Pastoral Care in Education*, 33(4), 205–213.
22. Michailovič, I. (2020). Smurtinio elgesio kaitos svarba užkertant kelią smurtui artimoje aplinkoje. *Teisė*, 114, 8–25.
23. Michailovič, I., Justickaja, S., Vaičiūnienė, R. ir Kalpokas, V. (2019). Tarpinstitucinio bendradarbiavimo plėtojimo iššūkiai ir perspektyvos. *Veiksmingo policijos ir kitų suinteresuotų institucijų bendradarbiavimo link: smurto artimoje aplinkoje atpažinimo, pagalbos ir prevencijos modelis. Mokslo studija*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 52–61.
24. Michailovič, I., (2012). Kai kurie smurto šeimoje problematikos aspektai. *Teisė*, 82, 26–40.
25. Milkintaitė, L. ir Marcinkevičienė, D. (2013). Socialinio darbuotojo realizuojami vaidmenys smurto pasireiškiame socialinės rizikos šeimose. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, 11, 81–89.

26. Sprang, G., Swan, S. ir Coker, L. A. (2020). Innovations in Interpersonal Violence Prevention: Research, Collaboration and Opportunities. *Journal of Family Violence*, 35:5, 37–54.
27. Szanto, T. ir Krueger, J. (2019). Introduction: Empathy, Shared Emotions, and Social Identity. *Topoi*, 38: 153–162.
28. Šatkauskienė, S. (2016). Bendradarbiavimo sistemos kūrimas socialinio darbo intervencijos procese: „stengiamės, kad neišeitų į niekur“. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 17(1), 55–78.
29. Račkauskienė, S. (2018). Tėvų, patiriančių socialinę riziką, patirtys po pozityvios tėvystės mokymų. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 14, 87–97.
30. Pukinskaitė, R. (2006). Empatijos ir psichosocialinio funkcionavimo ypatybės paauglystėje. *Socialinis darbas*, 5 (2), 55–62.
31. Purvaneckienė, G., Venslovaitė, V., Stonkuvienė, I. ir Žiliukaitė, R. (2019). *Smurtas artimoje aplinkoje: prevencija, apsauga, pagalba, bendradarbiavimas. Kokybinio tyrimo ataskaita*. Vilnius.
32. Speck, A. K. (sudaryt.). (2019). *Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo vadovas parlamentarams*. Europos Taryba: F-67075 Strasbourg Cedex.
33. Šidlauskaitė - Stripeikienė, I. ir Stripeikis, O. (2016). „Kada žmogus keičiasi?“ Psichologinė, socialinė prevencijos perspektyva. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 18 (2).
34. Taljūnaitė, M. ir Gudonytė-Špiliauskienė, A. (2015). Smurtas prieš vaikus šeimoje: vaikų dienos centro atvejis. *Socialinio darbo tyrimai ir aktualijos*, 29–42.
35. Targamadžė, V. ir Talkovskytė, J. (2016). Vilniaus miesto socialinės paramos centro socialinio darbuotojo, dirbančio su socialinės rizikos šeimomis, veiklos tobulinimo galimybės. *Socialinio darbo tyrimai ir aktualijos*, 10–28.
36. Velička, V. ir Čeplikienė, L. (2017). Smurto artimoje aplinkoje užkardymo praktika Lietuvoje ir Norvegijoje. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 19(1), 51–65.
37. Voveravičienė, J. (2015). Smurto šeimoje socialinė determinacija Lietuvoje. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 1, 35–44.
38. Žydžiūnaitė, V. (2005). *Komandinio darbo kompetencijos ir jų tyrimo metodologija slaugytojų veiklos požiūriu*. Kaunas: Judex.
39. Žydžiūnaitė, V. ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vaga.
40. Walter, H. (2012). Social Cognitive Neuroscience of Empathy: Concepts, Circuits, and Genes. *Emotion Review*, 4(1), 9–17.

INFORMING FAMILIES AT SOCIAL RISK ABOUT THE PREVENTION OF RECURRENT DOMESTIC VIOLENCE

Summary

Recurrent violence in the close environment, manifested by physical, sexual, psychological, or economic impact actions, remains a pressing issue due to the lack of consistent, systematic, and long-term prevention. Although documents at the national level specify both general prevention measures and specific measures to protect individuals who have experienced single acts of violence and recurring violence, practice often shows that preventive activities depend on the nature of different violence cases and can vary depending on the specifics of the case. The functions and responsibilities assigned to different institutions working in the field of violence prevention vary, but the factors of institutional cooperation and continuity are unpredictable. Recurrent violence occurring due to social, economic, cultural, and physical power imbalances instils fear of violent manifestations in the victim. In their professional activities, social workers often encounter the fact that such recurrent and systemic abuses are so deeply rooted that violence victims do not seek help, and such behaviour in families experiencing social risk becomes normalised, i.e., violence is perceived as negative and/or justifiable. The article analyses measures and methods for preventing recurring violence and how they are applied by social workers to combat the problem of violence in a close environment. It has been revealed how indirect impact measures, such as positive parenting, social skills programmes, and addiction counselling services, strengthen protective and resilience factors of family members and contribute to reducing the level of violence in a close environment. Various collaborative practices and experiences with police, probation officers, child rights advocates, and crisis centre specialists in the field of recurring violence prevention are highlighted. The social workers systematically inform families about recognising violence, take immediate action in case of a violent threat, provide possible assistance, and explain the consequences of violent behaviour. The importance of a social worker's professional attitude during contact with family members to reduce the risk of recurring violence is discussed. It is revealed how empathetic behaviour helps establish a connection with the family in this sensitive and painful field of domestic violence.

Keywords: family at social risk, recurring violence, violence prevention

Informacija apie autoreis

Skaidrė Račkauskienė. Klaipėdos valstybinės kolegijos Sveikatos mokslų fakulteto Slaugos ir socialinės gerovės katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: socialinę atskirtį patiriantys asmenys ir jų šeimos, šeimos, patiriančios socialinę riziką, socialinių darbuotojų profesinė tapatybė.
El. pašto adresas: s.rackauskiene@kvk.lt

Agnė Zbarauskienė. Klaipėdos valstybinės kolegijos Sveikatos mokslų fakulteto Slaugos ir socialinės gerovės katedros absolventė. Mokslinių tyrimų kryptys: smurtas artimoje aplinkoje, šeimos, patiriančios socialinę riziką, socialinių darbuotojų profesinė tapatybė.
El. pašto adresas: agn.zbarauskiene@kvkedu.lt